

Juan Antonio Castell Serra
Francesc Esteve Rodríguez
Vicenç Fuertes Jaime
Teresa Herrero Sales
Adelina Jiménez Lara

Treball d'investigació – Participació Cultural Activa
Graduat Universitari Sènior
Segon Curs, Curs 2019-2020

APROXIMACIÓ A LA NOVA CANÇÓ

*No,
jo dic no,
diguem no.
Nosaltres no som d'eixe món.
(Raimon)*

Índex

1. Introducció.	3
2. Inici de la nova cançó a Catalunya. Els Setze Jutges.	5
3. Context històric.	24
a. La nova cançó castellana.	30
b. Cant a la llibertat a través del teatre i la música.	31
4. La nova cançó al País Valencià. Cantautors.	36
5. La nova cançó a la resta d'Espanya.	55
6. Conclusió.	69
7. Annex.	72
8. Bibliografia.	79

Introducció

“Hem de cantar cançons, però nostres i fetes ara. Ens calen cançons que tinguin una actualitat per a nosaltres[...] És precisament en moments difícils que han nascut gran nombre de cançons, de les més boniques, aquelles que els pobles han transformat en una mena d'oració col·lectiva. Es tracta, doncs, que surtin cançons d'aquest moment nostre [...] Què fan els músics que ara són joves? [...] Fixem-nos a França, què passa: de qualsevol tema, de qualsevol fet, important o no -això és igual- sorgeix una cançó: i quines cançons! [...] Hi ha poetes i bé en surten de nous! També tenim músics. Què passa? [...] De moment, per què no intentem de fer les nostres pròpies cançons i cantar-les? “

Lluís Serrahima, 1959.

La publicació d'aquest article *“Ens calen cançons d'ara”*, en que Serrahima veu la necessitat de fer cançons pròpies que definissin el poble català i relatessin la seua història, i fer-les en català, per difícil que fos, ja que en eixos anys cantar en català estava prohibit, va marcar l'inici d'un nou moviment cultural, en que la cançó es convertiria en una arma de reivindicació cultural i lingüística.

D'aquest missatge es fan eco Els Setze Jutges, conjunt de cantautors que sorgeixen a Catalunya durant els últims anys del franquisme, que recuperen el català en la música, per a fer de la llengua emblema d'una cultura que es volia anihilar i que lluitava per sobreviure. Eren

conscients que utilitzant la cançó o la música es podia arribar a molta gent.

La Nova Cançó serà, senzillament, tal com es denominarà la cançó que ells generen, ja no únicament com a Setze Jutges, sinó com a grup molt més ampli de músics que en aquest moment estan cantant en català.

Així, al mateix temps, Raimon iniciava un treball paral·lel al de la Nova Cançó al País Valencià, amb uns objectius molts similars als del Setze Jutges: recuperar la llengua i sanejar la cultura.

La llavor ja estava sembrada i prompte germinaria a les illes Balears amb Maria del Mar Bonet, i a la resta d'Espanya amb el nom de Canción Protesta o Canción de Autor en cantautors i grups com *Ez Dok Amairu* a Euskadi, *Voces Ceibes* a Galicia, *Manifiesto Canción del Sur* a Andalucía, *Canción del Pueblo* a Madrid, *Nueva Canción Canaria* a Canarias, *Nueva Canción Aragonesa* a Aragón.

En les lletres de les seves cançons impera, a la força, el fet de dir sense dir. S'havia d'intentar fer cançons que diguessin tota la repressió que s'estava vivint sense que la censura pogués anul·lar-les; per tant, havien de carregar-se més que mai de simbologia i metàfores que no de paraules clares.

El que els va definir, a més de la necessitat de canviar el rumb de les coses, va ser l'ús de la poesia. Més que una qüestió de enderrocar un sistema a pedrades, l'estratègia era imaginar una altra i cantar, fins que la veritat s'imposés, fins que les consciències despertessin.

Veure i música, paraula i poesia, elements físicament inofensius, van produir canvis imprevistos en una societat que simplement perdia la por i despertava.

Inici de la Nova Cançó a Catalunya.

Els Setze Jutges.

La Nova Cançó és un moviment musical i artístic que s'inicia en plena dictadura franquista. Una de les metes era la reivindicació de la llengua catalana al món artístic, sobretot al musical i alhora denunciar les injustícies de la dictadura franquista.

Apareix en la segona meitat de la dècada de 1950 per consell de Josep Benet i Maurici Serrahima.

L'integren Jaume Armengol, Lluís Serrahima i Miquel Porter i Moix, els quals van compondre unes cançons en català que van servir per reivindicar la cultura catalana.

Aquest moviment va arribar a l'àmbit Universitari i a diferents classes socials catalanes com la burgesia catalana.

El 1959 un escrit de Lluís Serrahima a la revista Germinabit amb el títol "Ens calen cançons d'ara", va servir per agrupar un grup d'autors i cantants.

A aquest grup se l'anomena Els Setze Jutges i es va iniciar en 1961, fundat per Miquel Porter i Moix, Remei Margarit i Josep Maria Espinàs. Aquest nom prové de l'embarbussament popular "Setze Jutges d'un jutjat mengen fetge d'un penjat". Van començar amb cançons pròpies i versions de cantants francesos amb molta distinció cap al cantant George Brassens.

A aquests tres primers fundadors es van unir Delfí Abella, Francesc Pi de la Serra, Enric Barbat, Xavier Elies, Guillermina Motta, Maria

del Carme Girau, Martí Llaurador, Joan Ramon Bonet, Maria Amèlia Pedrerol, Joan Manuel Serrat, Maria del Mar Bonet , Rafael Subirats i Lluís Llach.

Alguns d'ells van continuar cantant, però altres van anar incorporant-se a les seves professions i van deixar la cançó.

El cantautor Valencià Raimon va estar vinculat a aquest grup en els començaments de la seva carrera musical i va contribuir al moviment de la Nova cançó.

El 13 d'abril de l'any 2007, Els Setze Jutges van rebre la Medalla d'Honor del Parlament de Catalunya, per la seva contribució a la cultura i la llengua catalana.

Per l'època van haver altres moviments semblants a Espanya com Ez Dok Amairu al País Basc o el Manifest Cançó de Sud a Andalusia. El 1962 van aparèixer els primers discos de la mà d'Edigsa i es diversifica el seu estil com a conjunts musicals, conjunts vocals, cantautors i Folk.

El 1963 la cantant Salomé i Raimon van obtenir el primer premi del cinquè festival de la Cançó Mediterrània amb la cançó "*Se'n va anar*".

Arran d'aquest triomf al festival, que es realitzava el mes de setembre a Barcelona, el règim Franquista va prohibir interpretar cançons en llengua catalana des 1964 a 1966.

Un personatge molt important per a promocionar la Nova Cançó va ser el periodista, locutor de ràdio, presentador de TV, cantant i actor de teatre en llengua catalana, Salvador Escamilla.

Salvador Escamilla

El 1964, des del seu programa Radioscope de ràdio Barcelona, es va convertir en el promotor de la Nova Cançó catalana, donant la seva primera oportunitat al cantautor Joan Manuel Serrat.

Es va fer molt popular a Catalunya amb la frase "Bon dia Catalunya" en la seva programació. Va donar veu i va popularitzar entre altres a Lluís Llach, Pi de la Serra, Raimon, Maria del Mar Bonet, Jaume Sisa, La Trinca, Marina Rosell, Maria Cinta, Rafael Subirachs, Pere Tàpies, Núria Feliu, Guillermina Motta o Rumba tres.

Una altra palanca per a la promoció de la Nova Cançó va ser "Les sis hores de la Cançó de Canet de Mar" entre els anys 1971 i 1978, un festival multitudinari amb assistències que van arribar als 60.000 espectadors. Aquest festival, que es feia en un descampat enmig de la muntanya, el va començar organitzant el grup Scout de Canet de

Mar i el va acabar organitzant El grup La Trinca des de 1974 a 1978, ja que aquest grup era originari de la vila de Canet de Mar. “Les sis hores de la Cançó de Canet de Mar” la va viure en primera persona Vicenç (un component del nostre grup de treball) tots els anys que es va realitzar i alguns d'ells un cop mort el Generalíssim, havent-hi molta tensió, alguns anys, entre els assistents i les forces de seguretat per les reivindicacions de llibertat que en aquella època es demanaven, així com pels sabotatges que van tindre lloc, com el tall de subministrament elèctric al festival que van arribar a durar hores. El 1975, abans de la mort del Generalíssim, es va cantar l'himne de Catalunya “*Els Segadors*” per primera vegada en un acte públic des de l'inici de la dictadura.

El 1968 el moviment es troba en el punt més alt, un punt d'inflexió que acabaria redefinint les bases de la Nova Cançó. D'una banda els partidaris del monolingüisme portant com a abanderat a Lluís Llach i d'altra banda els partidaris del bilingüisme, encapçalat per Joan Manuel Serrat. Tot aquest enrenou es va produir arran del conflicte suscitat per Joan Manuel Serrat quan havia d'aparèixer a Eurovisió cantant el conegut, “*La, la, la*” en castellà. Dies previs a l'esdeveniment, redacta una carta a director de RTVE en la que renunciava a anar a Eurovisió si no cantava la cançó en català. La resposta va ser ràpida per part de l'administració de la televisió, enviant a Massiel en substitució de Serrat. La cançó va guanyar el festival d'Eurovisió. A partir d'aquest moment Joan Manuel Serrat va ser vetat a la Televisió i a les emissores de ràdio i va estar uns anys a Mèxic, ja que li van fer la vida impossible.

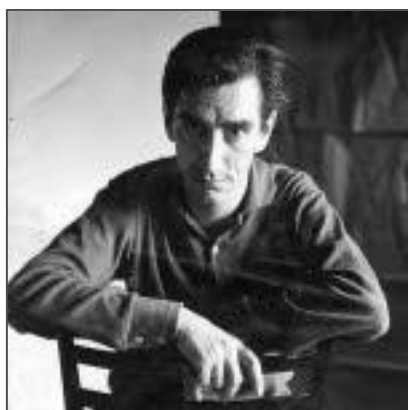
A partir d'aquest moment, Lluís Llach va guanyar protagonisme dins el moviment, i tots els integrants actius van estar d'acord en rebatejar al moviment com «Cançó Catalana».

Amb l'arribada de la democràcia a tot el territori espanyol, «la Cançó Catalana», va començar una època de confusió i crisi. En paraules de molts: «és com si ara ja tenint llibertats no fa falta cantar contra la repressió ».

D'altra banda, l'Associació de Cantants i Intèrprets Professionals de la Llengua Catalana va atribuir aquest problema a la falta d'ajuda institucional. Malgrat aquest sotrac, «la Cançó Catalana», a dia d'avui, segueix existint en totes les seves versions, des dels cantautors fins al pop-rock.

Els Setze Jutges

Miquel Porter i Moix

Miquel Porter i Moix (Barcelona, 10 de maig de 1930 - Altafulla, Tarragonès, 18 de novembre de 2004) fou historiador, catedràtic universitari, crític cinematogràfic i divulgador del cinema català de qualitat.

Encara que indissolublement unit al cinema, al llarg de la seva intensa vida també va fer moltes altres activitats, des d'actor de teatre amateur, cantant, col·leccionista, guionista, cineclubista, fins a sindicalista i diputat al Parlament de Catalunya. Està considerat el principal estudiós de la història del cinema català i un dels fundadors de la *Nova Cançó*.

Remei Margarit

Remei Margarit i Tayà (Sitges, 1935) és una psicòloga, escriptora, cantautora i professora de música, que participà en la Nova Cançó, fundant junt amb Josep Maria Espinàs Els Setze Jutges.

Va treballar com a mestra, documentalista, treballs editorials i ha escrit i escriu esporàdicament columnes al Diari de Barcelona,

La Vanguardia i El País.

Fundadora del grup Setze Jutges, ha enregistrat dos discos de cançons pròpies com a cantautora.

Josep Maria Espinàs

Josep Maria Espinàs i Massip (Barcelona, 1927) és un escriptor, periodista i editor català conegut del gran públic per les novel·les, per les cròniques de viatges i pels articles periodístics.

Autor d'una extensa obra narrativa amb la qual ha aconseguit el Premi d'Honor de

les Lletres Catalanes, el Premi Joanot Martorell, el Premi Sant Jordi i el Premi Víctor Català. També va ser cofundador d'Els Setze Jutges i de l'editorial La Campana.

Delfí Abella

Delfí Abella Gibert (2 de febrer de 1925 - 1 de febrer de 2007) fou un psiquiatre i músic català de la Nova Cançó.

Era fill de Delfí Abella i Mercè Gibert, una família benestant de la comarca del Pallars Jussà instal·lada a Barcelona. L'any 1955 es casà amb Mercè Roca Junyent, filla de Joan

Baptista Roca Caball, un dels fundadors d'Unió Democràtica de Catalunya. Un home de vasta cultura i de fermes conviccions catalanistes i cristianes, com el seu cunyat, l'Anton Cañellas Balcells. Va estudiar la carrera de Medicina a la Universitat de Barcelona i després s'especialitza en Psiquiatria, arribant a ser cap del servei de psiquiatria de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i catedràtic de psiquiatria de la Universitat Autònoma de Barcelona. Fou un dels psiquiatres més reconeguts de Catalunya durant la segona meitat de segle.

Francesc Pi de la Serra

Francesc Pi de la Serra i Valero (Barcelona, 6 d'agost de 1942), conegut com a Quico Pi de la Serra, és un guitarrista i cantautor català, membre de Els Setze Jutges, i considerat un dels representants històrics de la Nova Cançó.

Enric Barbat

Enric Barbat (Enric Barbat i Botey), barceloní nascut el 1943 al barri de Gràcia, és el sisè membre d'Els Setze Jutges. S'hi integra l'any 1963 -en un recital celebrat a la Facultat de Dret- amb unes primeres cançons de clara influència brasseniana. De clara

influència francesa, moltes de les seves cançons són de temàtica amorosa centrades quasi sempre en el desencant i el comiat, i també temes satírics.

Xavier Elies

Xavier Elies (Barcelona, 1941 – 30 de juny de 2010) era un economista i cantant català. Va ser el setè integrant des de l'any 1963 de l'antic grup Els Setze Jutges.

Xavier Elies va néixer a Barcelona i va enregistrar un sol disc, amb un estil característic seguint una línia humorística i satírica en la que

predomina la influència dels grans autors de la chanson francesa, especialment Georges Brassens, del que és un fidel seguidor. Va

realitzar amb la resta de membres dels Setze Jutges gran nombre d'actuacions en directe i recitals per terres catalanes en una tasca important de divulgació de la Nova Cançó, encara que no va aconseguir l'èxit popular.

També va ser per poc temps cantant i instrumentista del grup Els Quatre Gats, el primer d'aquestes característiques que va cantar en llengua catalana.

Guillermina Motta

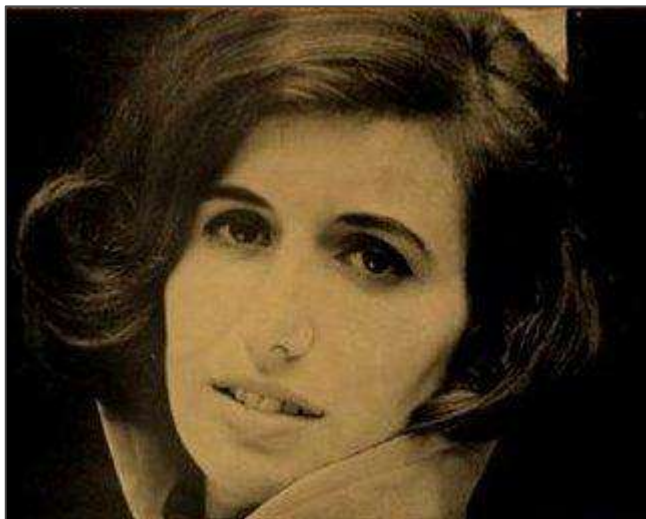

Guillermina Motta va néixer a Barcelona el 26 de febrer de 1942. És cantautora i intèrpret de cançons, locutora de ràdio, i també ha fet d'actriu al cinema.

Va participar plenament en el moviment de la Nova Cançó. El 1964 entrà a Els Setze Jutges i publicà el primer single. L'any següent enregistrà "*Recital Guillermina Motta*", que obtingué el Gran Premi del Disc Català. Gran coneixedora i amant de la cançó francesa.

En 2007 fou guardonada, juntament amb els altres membres, amb la Medalla d'Honor del Parlament de Catalunya en reconeixement per la seva tasca realitzada amb Els Setze Jutges, encara que no va recollir el premi personalment per considerar que la distinció arriba massa tard, quan alguns dels membres de Els Setze Jutges ja eren morts.

Maria del Carme Girau

Maria del Carme Girau (València, 1940) és una cantant i compositora valenciana que va formar part de la Nova Cançó fins que, a finals dels anys 60, ho va deixar per continuar la carrera de Farmàcia.

Originària de Simat de la Valldigna, Maria del Carme es va integrar al grup Els Setze Jutges l'any 1964, mentre estudiava Farmàcia a Barcelona, però va ser una veu efímera: amb la separació dels Setze, l'any 69 va abandonar la cançó i es va deslligar definitivament dels altres components del grup en traslladar-se fora de Catalunya per motius professionals.

Martí Llauradó

Martí Llauradó (Barcelona, 1947) va ser un cantautor nascut a Barcelona i que va ser membre del grup "Els Setze Jutges", fill de l'escultor Martí Llauradó i Mariscot.

Llauradó era estudiant de música quan va entrar a formar part com a membre dels Setze Jutges el 1965, va ser el desè

"jutge". Va enregistrar només un parell de discos EP encara que de gran interès, era autor i intèrpret amb encerts estimables en la musicació de textos de poetes, concretament del poeta Joan Salvat-Papasseit. La seva tasca com a cantautor va ser breu, abandonà la cançó a finals dels anys 60, després d'alguns èxits entre el públic català, encara que sense una dedicació continuada, posteriorment va ser publicista.

Maria Amèlia Pedrerol

Maria Amèlia Pedrerol, 1950, és la més jove de Els Setze Jutges i el membre número dotze.

Tenia tot just catorze anys quan entra a formar-ne part i enregistra el seu primer disc al 1965, un EP que aplega quatre composicions pròpies. L'any següent publica un LP amb vuit temes: quatre de

propis i quatre cançons franceses traduïdes per Delfí Abella i Josep Maria Espinàs. Es retira dels escenaris coincidint amb la dissolució del grup.

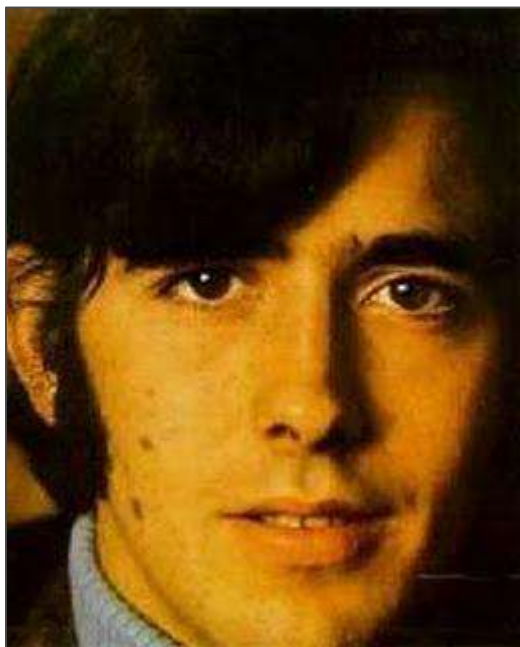
Joan Ramon Bonet

Joan Ramon Bonet Verdaguer (Palma, 1944) és un fotògraf i cantautor mallorquí. Com a cantant, formà part de Setze Jutges juntament amb la seva germana Maria del Mar. Cantà entre 1963 i 1967 i enregistrà tres discs en solitari i un amb els Setze Jutges.

Posteriorment, abandonà la música i es dedica professionalment a la fotografia. El 1997, i de manera excepcional, participà en el concert "El Cor del temps", del 30è aniversari en el món de la música de la seva germana al Palau Sant Jordi on interpreta "*Nova cançó de s'amor perdut*".

Joan Manuel Serrat

Joan Manuel Serrat (Barcelona, 1943), més conegut senzillament com a Serrat, és un dels cantautors i músics catalans més populars, la seva obra es desenvolupa indistintament en català i castellà.

Joan Manuel Serrat, conegut amb el sobrenom de “el noi del Poblesec”, va néixer en una família obrera d'aquest barri barceloní. El pare, Josep Serrat, era un anarquista català afiliat a la CNT, i la mare, Ángeles Teresa, mestressa de casa, era filla de Belchite (Saragossa). La seva infantesa i el seu carrer el marquen profundament, i és per això que un gran nombre de les seves cançons narren la geografia de la Catalunya de la postguerra.

Va estudiar de petit als Escolapis de Sant Antoni, i després a l'Institut Milà i Fontanals de Ciutat Vella. Als dotze anys, Serrat es matricula com a alumne intern a la Universitat Laboral de Tarragona, on estudia el batxillerat laboral superior amb l'especialitat Industrial Minera i la modalitat de torner-fresador. Més endavant aconsegueix una beca per fer estudis d'agricultura a l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona on, segons una irònica frase seva, escull l'especialitat de sexador d'aus. En realitat va acabar brillantment els estudis de perit

agrícola, i obtingué el premi Claudi Oliveras al millor expedient acadèmic de cada promoció el 1963.

Mentre cursava els estudis cantava i aprenia a tocar la guitarra. El 1965 participà al programa Radioscope -del qual era presentador Salvador Escamilla- a Ràdio Barcelona, interpretant les seves primeres cançons. Poc temps després el van cridar per a oferir-li un contracte i gravar el primer disc. Serrat va ser un dels pioners de la Nova Cançó catalana, i formà part d'Els Setze Jutges donant una empenta molt important a la llengua catalana durant la dictadura franquista.

Maria del Mar Bonet

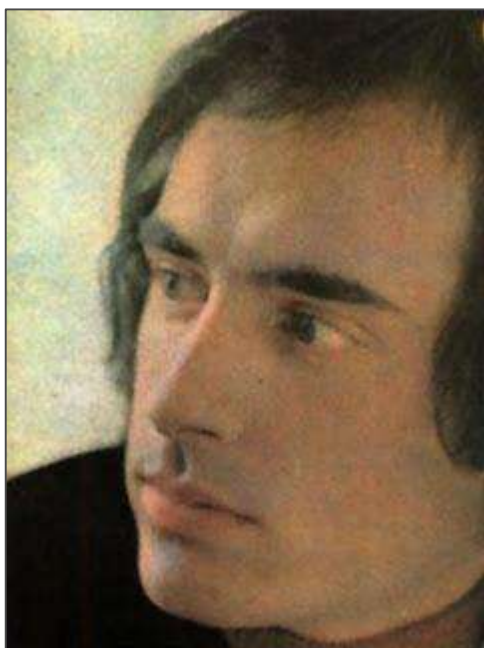

Maria del Mar Bonet i Verdaguer (Palma, Mallorca, 27 d'abril de 1947) és una cantant mallorquina especialitzada en música tradicional, tant mallorquina com d'arreu del mediterrani.

És també pintora i ha editat el llibre de poesia *Secreta veu* amb pintures pròpies. Des de petita va aprendre cançons tradicionals de les Balears. L'any 1967 arriba a Barcelona i comença a cantar, després de vèncer la seva

timidesa, amb Els Setze Jutges, amb els quals realitza les seves primeres actuacions. Aquest mateix any enregistra el seu primer disc ja amb cançons populars de Menorca. El 1968 la censura del règim franquista li prohibeix cantar una de les seves cançons més conegudes: *Què volen aquesta gent?*.

Lluís Llach

Lluís Llach i Grande (Girona, 7 de maig de 1948) és un músic i cantautor català que va pertànyer al grup dels Setze Jutges i que es pot considerar com un dels capdavanters de la Nova Cançó. El 1963, a l'edat de 16 anys, va a estar a Barcelona per estudiar el preuniversitari i posteriorment fer estudis d'enginyeria. Dos anys després, s'inscriurà a la Facultat

d'Econòmiques, estudis que abandona per cursar el que segons ell seria la seva universitat: s'integra al moviment de la Nova Cançó incorporant-se a Els Setze Jutges.

La seva cançó més popular i més compromesa ha estat *L'Estaca*, composta l'any 1968 quan només tenia vint anys. El sindicat polonès Solidarność la va adaptar com a himne sota el nom de Mury, així com el 1997 també es va convertir en l'himne oficial del club de rugby Unió Esportiva Arlequins de Perpinyà. Per les diferents prohibicions

que li van fer per poder interpretar les seves cançons durant la dictadura franquista, va haver d'exiliar-se durant un temps a París. Al setembre de 1979 va esdevenir el primer cantant no operístic que va actuar al Gran Teatre del Liceu per presentar *Somniem*.

Fill d'un metge de poble, de família de terratinents, que va aconseguir plaça en el poble empordanès de Verges, i de mare mestra nascuda a Porrera i que havia rebut una educació burgesa a Barcelona. Va viure la seva infància a aquest petit poble de Verges, situat al Baix Empordà, comarca de la qual sempre s'ha declarat un enamorat. No ha perdut mai aquestes arrels i encara avui participa cada setmana santa a la famosa processó de la Dansa de la Mort i té una residència al poble veí de Parlavà.

Segons paraules del mateix Lluís Llach, la persona que va introduir la música a casa seva va ser la seva mare. Tant Lluís com el seu germà Josep Maria feien servir la seva guitarra fins que a l'edat de quatre anys veu entrar un piano amb el que Lluís comença a compondre les seves primeres melodies aproximadament dos anys més tard.

Als 9 anys (1957) es trasllada a Figueres per continuar els seus estudis internat al col·legi de La Salle, on es refugia en el món de la música passant hores i hores sol davant el piano, que li serviran per la seva carrera.

Com a artista ha estat un referent, no solament musical, sinó també intel·lectual de tres generacions.

Rafael Subirachs

Rafael Subirachs i Vila és un cantant, músic i compositor català. Va néixer a Vic (Osona) el 22 de juliol de 1948. Membre destacat de la Nova Cançó, ha excel·lit en la musicació i interpretació de textos de poetes catalans de tots els temps.

Fill del músic i pedagog Rafael Subirachs i Ricart, Rafael Subirachs va rebre una sòlida formació en música clàssica. Ben aviat, va ingressar com a nen cantor a l'Escolania de Montserrat (1958 - 1960) en qualitat de soprano solista sota la direcció musical del pare Ireneu Segarra. L'any 1967 va entrar a formar part dels Setze Jutges.

Context Històric

Entre 1939 (final de la Guerra civil) i principis del seixanta la llengua i la cultura catalana es troben en una situació de persecució, hi ha un silenci durament imposat de més de vint anys.

La música fou convertida en un instrument més del règim franquista amb el propòsit d'espanyolitzar Catalunya. I això va implicar que una generació sencera de catalans no va conèixer la música en català fins que van ser grans.

Quan a principis dels seixanta sorgeixen Els Setze Jutges es fan els primers passos cap a un escenari de normalitat.

A més, la música en català compta amb un aliat imprescindible: l'Església catalana, ja que dins d'ella hi havia un moviment "semiclandestí" que treballava per normalitzar la cultura catalana.

A partir dels seixanta aquest corrent ja és molt potent, i es comença a recuperar la cançó en català a les sales parroquials.

Encara que la majoria dels bisbes estaven al servei del règim, a partir dels seixanta arriba una formada de bisbes progressistes i catalanoparlants que contribuiran a que l'església adopti, progressivament, un paper més compromès socialment i culturalment.

El concert de Raimon a l'Olympia de París en 1966 és molt important, perquè explica la relació entre el mecenatge i la música catalana. (Fou Cendrós, un dels fundadors d'Òmnium, qui portaria Raimon a París).

Raimon

El concert a l'Olympia marca l'eclosió de la Nova Cançó, no tan sols com a fenomen musical, sinó també com a fenomen social, i quedaria plenament identificada amb la lluita antifranquista, tant als països d'àmbit lingüístic català com a la resta d'Europa.

Malgrat les restriccions i les dificultats administratives en la transmissió radiofònica i televisiva i en la producció discogràfica, la Nova Cançó reuní cada cop més adeptes i obligà molts intèrprets a optar per una autèntica professionalització, exigida per la crítica i un públic cada cop més exigent.

Els anys setanta foren definitius per a la consolidació de la Cançó Catalana. La prova de la seva creixent capacitat de convocatòria fou el gran festival de les Sis hores de Canet, que tingué lloc per primera vegada al setembre del 1971, organitzat a Canet de Mar (Maresme), i que, en la seva sisena edició (1976), aconseguí aplegar 60.000 persones.

Les Sis hores de Canet 1975

A la resta dels Països Catalans, els anys setanta marquen l'inici d'estructuració d'una cançó autòctona i, en el seu transcurs, apareixen molts grups i solistes mallorquins, valencians..., no residents a Catalunya.

Paral·lelament a l'evolució dels cantautors, sorgeixen una sèrie d'artistes, molts d'ells provinents del Grup de Folk, influïts per la música anglosaxona i per l'univers underground.

Noms com Pau Riba, Jaume Sisa, la Batiste i Oriol Tramvia són prou representatius d'un corrent que dóna una importància especial a la

renovació musical i que introdueix el surrealisme i una certa iconoclàstia lúdica en els seus texts i interpretacions.

En el Grup de Folk es pot trobar també les arrels d'un corrent de la Cançó Catalana preocupat per la recerca folklòrica i que, en determinats casos, ha desembocat en el terreny de la cançó per a xiquets, com és el cas de Xesco Boix.

Durant els anys immediatament anteriors i posteriors a la mort del general Franco, una certa branca de la cançó fou utilitzada conscientment com a instrument polític per part d'amplis sectors populars mancats d'altres canals per a expressar llurs reivindicacions. Són representatius els recitals de Lluís Llach al Palau d'Esports de Barcelona (1976) després de llargs mesos de silenci obligat.

A l'inici de la dècada dels vuitanta, la Cançó Catalana continua lluitant per assolir una difícil normalitat. L'accés als grans mitjans de comunicació continua essent reduït i problemàtic, però el seu arrelament popular fou, encara, més que notable; la Generalitat de Catalunya, per tal de donar suport a la difusió de la cançó, crea un departament especialment dedicat a aquesta comesa. Molts cantants ja consagrats es mantingueren en actiu, continuant amb èxit una carrera que, de vegades, supera els vint anys de dedicació constant.

Al llarg de la dècada dels vuitanta i dels primers noranta, la Cançó Catalana segueix una trajectòria difícil i de futur incert. Aquesta crisi es reflectí tant en el desafecte del públic, que dirigí el seu interès cap a altres tipus de música(com el pop, el rock o els ritmes llatins), com en la dificultat dels nous intèrprets per a consolidar-se i d'alguns cantautors 'històrics' per a mantenir un públic.

Els motius d'aquesta situació enfrontaren els diversos sectors implicats en la crisi i en els criteris que havien d'adoptar per a superar-la. Així, des de determinats cercles es sol aduir el caràcter excepcional de les condicions que produïren la gran difusió de la cançó en català. Superades aquestes circumstàncies, en les quals es va constituir en l'expressió col·lectiva d'una sèrie de reivindicacions, la cançó conclogué també el seu cicle vital com a fenomen de masses.

Per contra, des dels sectors vinculats a un bon nombre de cantautors, es tendeix a atribuir l'estat de coses a la manca d'infraestructures i a la poca ajuda institucional, de la qual, es beneficiaren altres àmbits de la cultura amb aportacions molt superiors. Amb el que es qualifica d'inhibició institucional, es renuncià a un públic potencial que hauria hagut d'impulsar la recuperació de la cançó. Es reprotxa als poders públics la manca de locals dedicats a la cançó com a gènere, els criteris de contractació dels ajuntaments, que sovint exclouen els artistes del país, i el poc interès mostrat per TV3 i la ràdio pública en català per incloure espais de cançó en les respectives programacions.

Entre aquestes dues valoracions oposades, la cançó no trobà el seu lloc en el panorama cultural posterior al franquisme i la transició. Tanmateix, les diverses iniciatives de la Generalitat de Catalunya pel que fa a la promoció, van obrir una porta a l'acostament de posicions.

Pel que fa a la producció discogràfica, tot i ésser força abundant, fou en gran mesura autofinançada pels mateixos intèrprets i se centrà majoritàriament en companyies petites amb una capacitat de distribució molt limitada.

Un sector important de cantants catalans, com La Trinca, Enric Hernàez i altres optaren per actuar i enregistrar també en castellà, pràctica iniciada i seguida ja de fa molts anys per Joan Manuel Serrat i que ha estat un dels principals motius de discòrdia entre els cantautors.

Deixant de banda el Principat, a la resta dels Països Catalans, la situació pel que fa a la infraestructura i als mitjans de comunicació encara era pitjor.

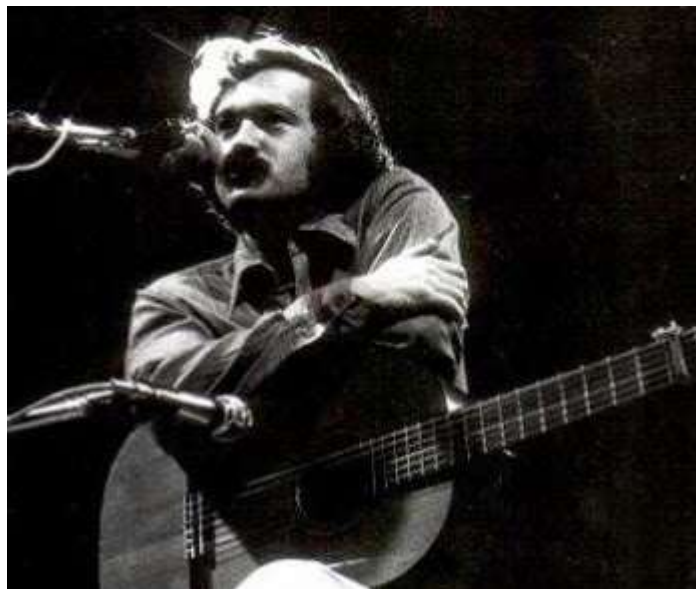
Al final de la dècada del 1990 es van detectar els primers símptomes d'una decidida regeneració de la cançó per nous cantautors que, partint en especial del llegat de Sisa i Pau Riba, van elaborar un discurs que progressivament es feia un lloc en la nova escena musical catalana. Entre els nous noms destaquen el solsoní Roger Mas, que assumeix en el seu discurs el to irònic i a voltes surrealista dels seus antecessors amb amplis referents musicals i lingüístics.

La nova fornada de cantautors té un altre nom destacat en Eduard Canimas, Albert Fibla, Quim Vila i Raül Fernández, que va contribuir a normalitzar l'ús del català per part de cantants de l'anomenada escena independent.

La nova cançó castellana.

La Nova Cançó catalana va provocar un gran estímul en la cançó protesta de tota Espanya, de Galícia a Andalusia. Van aparèixer grups que van sumar el castellà a aquesta crítica de la dictadura.

Autors com Elisa Serna, Julia León i la seva parella, Adolfo Celdrán, van participar activament, per tal d'intentar imitar el que ja es feia en altres zones d'Espanya.

Adolfo Celdrán

Elisa Serna, activista incansable antifranquista i políticament represaliada, va versionar cançons al castellà com *Què volen aquesta gent* de María del Mar Bonet.

Paco Ibáñez va fer que els seus acords es possessin a disposició de nombrosos artistes, versionant poemes de gran sentiment com *A Galopar* de Rafael Alberti el 1969, un dels himnes antifranquistes per excel·lència, escrit durant la guerra civil, en què va encoratjar els republicans a combatre el feixisme i defensar el poble. També va col·laborar activament amb Serrat, amb qui va versionar la cèlebre poesia de Gabriel Celaya *La poesía es un arma cargada de futuro* reivindicant la importància de la poesia en la formació de les noves generacions.

Els cantautors de la cançó protesta van continuar la seva crítica a la dictadura, fins i tot si allò els costava la censura. Aquest és el cas de

Rosa León, una important cantautora que en la dècada de 1970 va cantar una de les cançons més famoses de Luis Eduardo Aute, *Al Alba*. La cançó narra l'últim afusellament franquista el 1975. Per eludir la censura Luis Eduardo Aute va disfressar tota la cançó amb metàfores.

Cant a la llibertat a través del teatre i la música

La Nova Cançó a Catalunya, València i Balears no va ser l'únic mitjà d'expressió artística que al final de la dictadura i abans de la democràcia, va ser utilitzat per a expressar els sentiments i desitjos de llibertat dels espanyols.

L'aparició del realisme teatral espanyol durant la postguerra a través del treball realitzat per Antonio Buero Vallejo i Alfonso Sastre en l'escena espanyola ja va indicar el camí d'un teatre amb intencions polítiques, encara que intentant burlar la terrible censura que durant la dictadura patíem a Espanya. Obres com a "Història d'una escala" de Buero Vallejo i "Esquadra cap a la mort" de Sastre iniciaven aqueix camí. També afegim a Fernando Arrabal amb la seua obra emblemàtica "PICNIC". A nivell mundial autors com Strindberg, Bertolt Brecht, Slawomir Mrozek emprant el mètode de l'absurd utilitzaven el teatre per a reivindicar i expressar la seva lluita contra les injustícies socials i que de manera clara van influenciar sobre els autors espanyols.

A la fi de la dècada dels 60 i fins a mitjan dels 70, durant els últims anys de la dictadura va aparèixer a Espanya una sèrie d'autors joves

que també bevent i inspirant-se en autors estrangers s'atreuen en el llavors anomenat teatre difícil, o teatre protesta. Autors com Vicente Romero que amb el seu "Somrigui, señor dictador" va aconseguir a través del Grup Espiral de Teatre de Castelló que es representara en diferents teatres de la província, però amb la condició que no isquera d'ella. La següent obra d'aqueix autor "El carro del teatro o historia de una virginidad" no va aconseguir passar la censura encara que va ser representada d'amagat pel mateix grup Espiral davant un reduït grup d'amics.

Fotògraf, Somrigui senyor Dictador

Amb la cançó passa el mateix fenomen. Autors i cantautors s'esforçaven subtilment amb les seves lletres per a passar la censura i poder expressar la seva música.

La «nova cançó» significa, per a Fleury, entre altres coses, una eina que «participa en la lluita quotidiana per a la llibertat política i la justícia social, per a l'alba després de tanta nit, per a una Nova Espanya 'en marxa'», a més de pretendre la creació de una nova cultura i que una presa de consciència estètica acompanye.

Per a González Lucini, es tracta d'un moviment de reacció musical i poètica que cobrarà una importància radical com a alternativa cultural i com a vehicle d'una *concientizació" i d'alè alliberador a nivells populars», Aquestes expressions artístiques i reivindicatives de llibertat, il·lusionades amb aconseguir i conquistar una meta possible d'aconseguir.

Per a Torregó Egido, la Cançó d'Autor és com un «moviment cultural d'alternativa».

Un altre element d'innegable rellevància es troba en el regionalisme i el nacionalisme perifèric, qüestió de llengua i identitat. Aqueixa acció política es corresponen sovint amb el manteniment de posicions regionalistes o nacionalistes, particularment en els cantautors procedents de zones amb una llengua pròpia com són Catalunya i València, País Basc, Galícia i, en menor mesura, Astúries o Aragó.

El cantautor apareixia com la veu del poble, un poble sotmès, paralitzat per la por i la repressió, però que desitjava el canvi. Un poble posseïdor d'una cultura que havia sigut esclafada per la cultura oficial.

El cantautor es presenta davant del seu públic només amb la seva guitarra, quasi nu i no necessita convèncer a ningú de la seva veritat, simplement necessita expressar uns sentiments que són compartits amb el seu públic. Un públic compost principalment per universitaris de classe mitjana i altres professionals joves implicats en la lluita política.

La Nova Cançó al País Valencià. Cantautors.

“Jo vinc d'un silenci

Antic i molt llarg

De gent que va alçant-se

Des del fons dels segles...”

(Raimon)

Anys, molts anys, massa anys de patir aquest silenci,... fins que un grup de joves va decidir trencar-lo, anant d'aplec en aplec, de festival en festival, de poble en poble, de ciutat en ciutat, amb les seves cançons; són Raimon, Ovidi Montllor, Al Tall, Lluís el Sifoner, Els Pavesos, Paco Muñoz... joves valencians representants de la Nova Cançó a la nostra terra, que amb la seva música omplen places i carrers durant els últims anys del franquisme i primers anys de la transició.

Diu Gabriel Celaya que ” la poesía es un arma cargada de futuro”, i la música? La música, també. La música és “una arma carregada de futur”, arma de recuperació, de difusió i de normalització de la nostra llengua.

Els nostres joves cantants, conscients d'això, volen expressar-se, volen comunicar-se, volen fer música i parlar-nos dels problemes que

els afecten, de les coses que passen dia a dia al seu poble, de les injustícies, de l'amor, de la enyorança i també d'esperança, de l'anhel de llibertat... en una paraula , volen parlar-nos d'ells i del món en què viuen. i volen fer-lo en valencià, la seua estimada llengua, perquè són conscients de la importància de no oblidar els orígens, (“qui perd l'origen perd la identitat”), i a més a més, perquè volen tornar-li la dignitat a questa llengua tan maltractada durant aquests anys.

Diu Antoni Furió, “les cançons tenen més d'una vida, la del moment en què van ser composades i la dels infinits moments en que tornen a ser interpretades i escoltades molt de temps després , per persones que no van viure aquell primer moment, i que les senten com si haguessin estat escrites expressament per a elles i perquè continuen commovent i perquè transmeten tota l'emoció que l'autor hi sap posar”.

Nosaltres fent-nos eco d'aquest pensament hem volgut donar-li una altra vida més a aquestes cançons que continuen commovent-nos i emocionant-nos.

Raimon

Per a Raimon “la cançó es va convertir en poesia, és un poeta que canta el seus poemes, ell abans que protestar cantava i cantava quan protestava”, com va dir Joan Fuster.

Cançó de protesta, de amor, d’enyorança... també d’ironia..., així és la seva cançó, però sobretot és un crit, “el crit d’un poble”.

Un dia anant en vespa amb un amic, de Xàtiva a València, sentint el vent en la cara, una sensació de llibertat el va envoltar i d’aquests sentiments va néixer *Al Vent*, la primera cançó que va cantar en públic, davant d’un grup d’amics, a la Universitat.

Al Vent

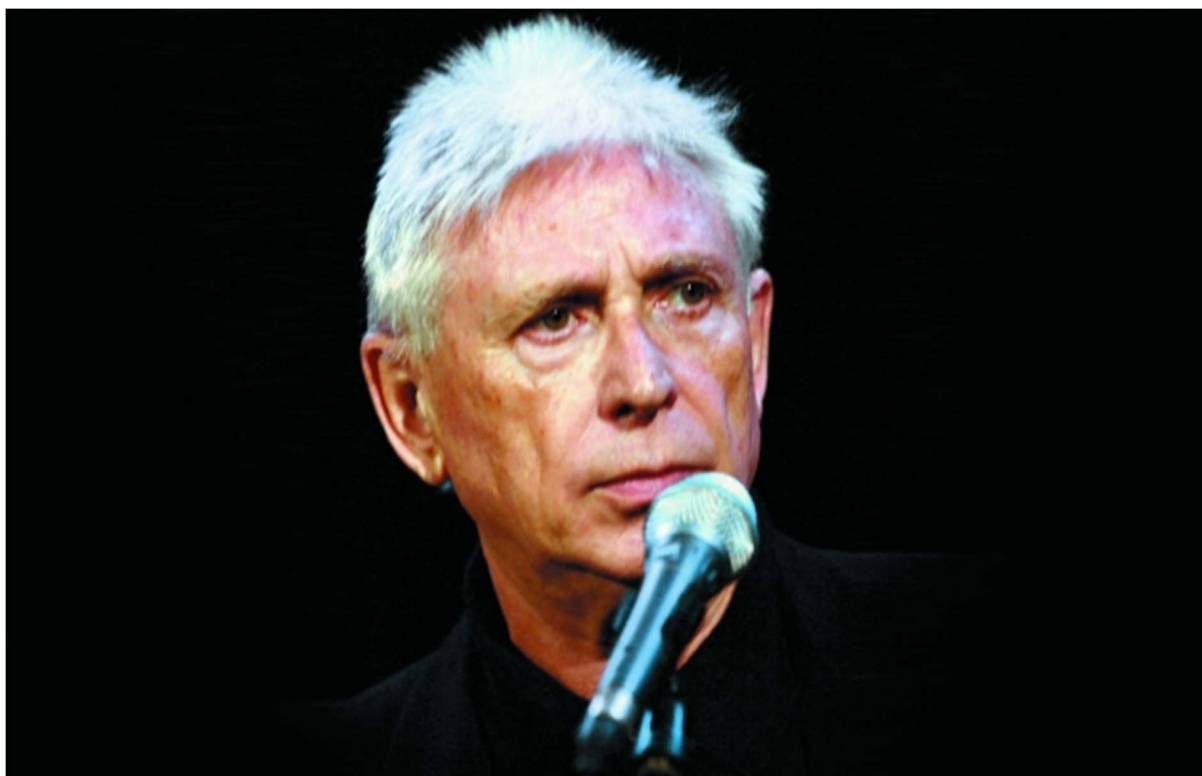
*Al vent,
la cara al vent,
el cor al vent,
les mans al vent,
els ulls al vent,
al vent del món.*

*I tots,
tots plens de nit,
buscant la llum,
buscant la pau,
buscant a déu,
al vent del món...*

Això va ocórrer en 1959, encara no tenia dinou anys, i tampoc es deia Raimon, en eixos anys era Ramón Pelegrero, “el Pele”, un xic de

poble, inquiet, estudiós, enamorat de la poesia..., amb ganes de menjar-se el món, que amb sacrifici i constància, va estudiar batxillerat al seu poble, Xàtiva, i Filosofia i Lletres a València.

Era un dels pocs estudiants que parlava en valencià, sense avergonyir-se de la seva llengua, perquè en eixos anys, no tan llunyans, el valencià no es considerava una llengua culta, es considerava, més bé, una llengua de poble, de persones incultes, sense categoria, una llengua que calia amagar. Ell, la va usar amb orgull i va lluitar per què es convertís en una llengua, normal, moderna, culta.

Al principi, Raimon pensava compaginar els estudis amb la cançó, però les coses van canviar al 1962. Aquest any, Raimon va cantar a Casa Pedro, una taverna valenciana on es reunia la “intel.lectualitat”

del moment, i on Joan Fuster i Vicent Ventura organitzaven un concurs literari. La seva actuació va ser tot un espectacle, els qui allà estaven van quedar meravellats.

Uns mesos després, Raimon participava al III Aplec de la Joventut del País Valencià, a Castelló, on va contactar amb els Setze Jutges i gràcies a aquests contactes, poc després actuava a Barcelona, al Fòrum Vergés. L'èxit va ser total. De seguida faria el seu primer disc que conté *Al Vent*, i a partir d'ací el rumb de la seva vida va canviar; ja no va parar de cantar i d'actuar,... es va convertir en un cantant.

Al Vent, és més que una cançó en català, és la primera que es va escoltar en aquesta llengua (si deixem a banda els sainets), després de tants anys de franquisme.

Al Vent és “una cançó bella, enèrgica, amb frases simples i rebels, amb una gran emoció que esclata en un crit, un crit de rebel·lia, un crit d'esperança contra tota injustícia” (com la va definir Joan Fuster) i potser que fora aquest crit el qui fera que la gent que estava escoltant-lo prengués consciència de la realitat del seu propi país i actués en conseqüència.

Ovidi Montllor

“Una obra mestra, segons García Márquez, es caracteritza no per traslladar un únic significat a moltes persones, sinó per significar moltes coses per a una sola persona”.

I això és l'Ovidi: actor, músic, poeta, cantautor... Ell s'emociona amb tot, s'il.lusiona amb tot. Com diuen els seus amics “tenia més il.lusió que ambició”, vol conèixer-ho tot, estudiar-ho tot, mai té prou, i això el converteix en un artista complet, sensible, creatiu, lliure...

Diuen que cap el 1967, ja instal·lat a Barcelona, l'Ovidi va assistir a un recital de cançó a la Plaça del Sol de Gràcia on intervingueren Raimon, Pi de la Serra, Guillermina Motta... i el va impactar tant, que, en tornant a casa a peu, va començar a escriure la seva primera cançó: *'La samarreta'*, on expressa clarament d'on ven, quins són els seus arrels, quina és la seva posició i quin és el seu compromís amb la societat.

La Samarreta

*Jo sóc fill de família molt humil.
Tan humil que d'una cortina vella
una samarreta em feren: vermella.
D'ençà, per aquesta samarreta
no he pogut caminar ja per la dreta.
He hagut d'anar contracorrent
perquè jo no sé què passa
que tothom que el ve de cara
porta el cap topant a terra.
D'ençà, per aquesta samarreta,
no he pogut eixir al carrer.*

Ni treballar al meu ofici: fer de ferrer...

L'Ovidi va néixer a Alcoi, en 1942, al sí d'una família obrera, amb molt pocs recursos. Pot ser que aquesta situació de misèria i opressió, com diu Manel Rodríguez Castelló, marqués la seva personalitat, personalitat que es reflecteix en la seva obra.

Segurament estava destinat a ser un obrer més, en una fàbrica qualsevol, però va haver dues coses que van canviar el seu destí: per una banda, el seu treball com actor aficionat en el grup La Cassola d'Alcoi i per altra, el seu trasllat a Barcelona.

La ciutat li obre les portes i Ovidi no desaprofita l'ocasió per llegir, formar-se i aprendre (sempre estava disposat a aprendre, ja que per necessitats familiars va haver de deixar l'escola abans del 12 anys i això el va marcar). Treballa en mil oficis i a més a més, actua amb grups de teatre independents, aprèn a tocar la guitarra en la Cova del Drac, fixant-se en Pi de la Serra i Guillem d'Efak, canta i escriu poemes i es fa actor de cinema...

L'Ovidi interpretava les cançons d'una manera especial, com diu Clàudia Serra, "el que el distingí sempre en l'escenari fou l'expressivitat del gest, la matisada modulació de la veu i l'habilitat en la recitació" i la seva mirada tan especial, que feia viure aquestes cançons a tots els qui li escoltaven.

"De cantar tan fort acaba perdent la veu" i amb eixa meravellosa veu, ja molt trencada, s'acomiada dels seus companys i paisans al teatre Calderón d'Alcoi:

"Gràcies, moltes gràcies... Esta nit m'heu fet tocar el cel i no es ninguna broma. Estic molt unflat... I no estic per massa paraules

perquè no tinc força per a això ja. Com ja els he dit: m'heu fet tocar el cel i és una cosa meravellosa. Tinc els millors i les millors amigues del món i el millor poble del món. Gràcies”.

Al Tall

“Poques coses defineixen també els individus i les societats com els cants que coneixen, escolten, recreen i comparteixen. I és que, a fi de comptes, el cançoner tradicional és el reflex fidel dels costums, les sensibilitats i les preocupacions que forgen i singularitzen una determinada col·lectivitat” (Joan Borja).

Va ser allà per l'any 1975 quan Miquel Gil, Manuel Miralles i Vicent Torrent formaren el grup Al Tall. Un grup que sap utilitzar cançons populars i transformant-les un poquet les fan servir per a contar i cantar moltes coses que no s'havien pogut dir.

Pensem per exemple en “*Tio Canya*”, cançó on es narra el procés de substitució del valencià pel castellà que es va viure al País Valencià.

Tio Canya

*En la pobla hi ha un vell
que li diuen tio Canya:
porta gorra i brusa negra,
i una faixa morellana.
Tres voltes només va anar
el tio Canya a València:
primer quan va entrar en quintes
i en casar-se amb sa femella.
La tercera va jurar
de no tornar a xafar-la;
que a un home que ve del poble,*

ningú fa abaixar la cara...

La història comença amb el besavi, un home de poble, el tio Canya, i se'ns expliquen les burles que va patir per no saber castellà.

El fill de tio Canya, ja va anar a escola, però una escola on no s'ensenyava en valencià i com ell no coneixia el castellà, va decidir no parlar encara que li castiguessin.

Els néts del tio Canya ja van estudiar a la Universitat, però opten pel castellà com a llengua.

Per sort, els besnéts creixen amb l'arribada de la democràcia i tornen a recuperar el valencià.

L'última part és una crida a reviscolar la llengua.

Com es diu en un article publicat en Racó Català el 24-02-2016: “Hi ha cançons que aconsegueixen transcendir als seus creadors per a formar part per sempre del cançoner del poble. Temes que no perden vigència amb el pas del temps, ni la seva capacitat de commoure

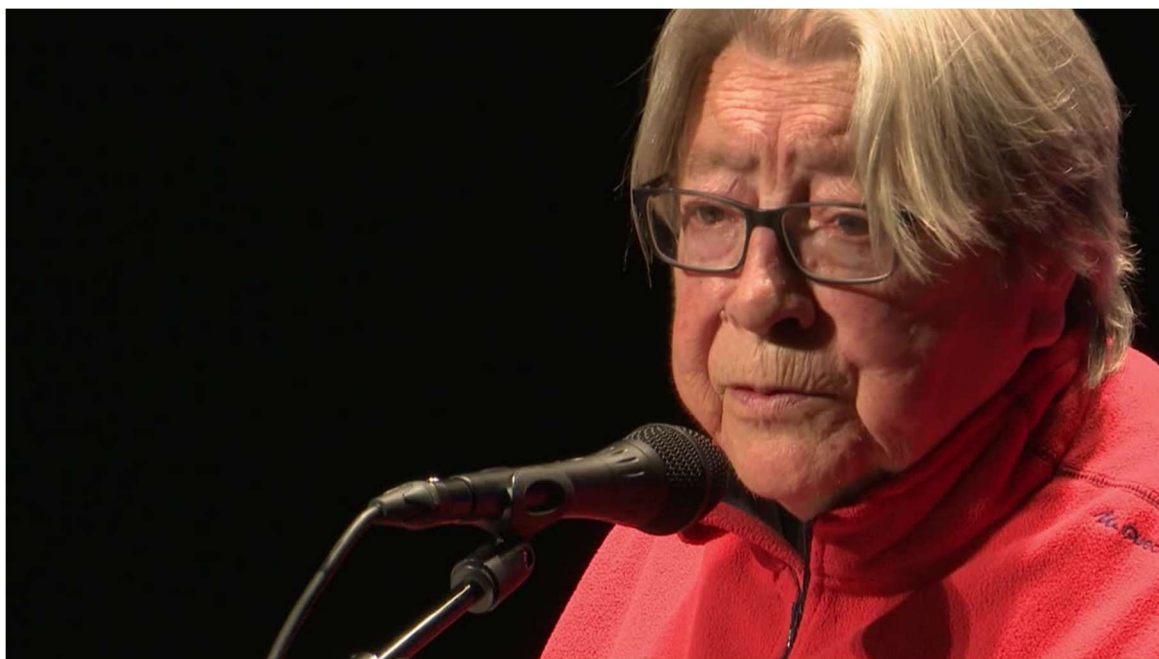
quan s'escolten. Lletres que t'impulsen a cantar-les i et remouen la consciència i les entranyes". I Tio Canya es una d'aquestes cançons.

Al Tall va tractar el folklore amb dignitat. A través de la seva música i la seua lletra recuperen la memòria històrica, socialitzen i popularitzen la història dels valencians, reflecteixen la il·lusion d'un temps d'esperances i llibertats, com diu Víctor Mansanet "fou el precursor dels grups que expressen les frustracions i esperances del poble valencià".

Paco Muñoz

Com diu Enric Lluch: “Paco Muñoz és un autèntic homenot fidel a uns principis que pretenen manifestar de manera oberta i sense cap tipus d’ambigüitat, l’estima i la defensa de tot allò que significa la seua llengua, la seua terra, la seua cultura i la seua gent”.

I pot ser que per fidelitat a eixos principis, mossèn Grenya, com li deien “carinyosament” els seus amics, deixés el sacerdoci per a dedicar-se a la cançó i a l’ensenyament, cosa que va fer en 1975, encara que va nàixer en 1939.

Animat per Ovidi Montllor començà el seu camí en el món de la música, recuperant i difonent melodies populars en valencià i cançons infantils.

Després d’escoltar el seu primer treball per a nens, un repertori basat en la cançó tradicional, Joan Fuster li va dir: “fins que no en faces deu

com aquest per ma casa no tornes”. “I els vaig fer, perquè allò era una penitència massa gran”, diu Muñoz.

Però també interpretant cançons de tipus social i reivindicatiu, com la següent:

Què vos passa valencians?

Què vos passa, què vos passa,

què vos passa valencians?

El nostre país vol viure,

sense perdre la identitat.

Era lliure i treballava

el vell Regne Valencià,

però vingueren uns hòmens

i mataren aquell camp.

Nobles, bisbes i juristes

ens vengueren per un plat

de llentilles a Castella i als seus costums castellans...

Paco Muñoz es preguntava: *què vos passa valencians?*, qüestionant-se d'alguna manera la poca memòria del poble i responent al mateix temps a la pregunta feta: *El nostre país vol viure, sense perdre la identitat*. Perquè el poble ha de mirar al passat per aprendre d'ell i no caure en les mateixes errades.

Els seus textos sempre expressen un gran amor a la seva terra i una forta preocupació per l'ensenyament.

Paco Muñoz s'acomiada dels escenaris en 2018 amb una gira titulada *Estimats poetes*, que dedica a Vicent Andrés Estellés, Miquel Martí i Pol, Lluís Guarnier o Joaquim Horta perquè considera que el regal "més

important" que ha rebut per dedicar-se a cantar és "conèixer i ser amic d'autors com aquests".

Els Pavesos

Hi ha una festa més popular en València que les Falles?

Poden les falles sintonitzar amb les causes dels moviments socials?

Poden les falles servir per a recuperar la cançó en llengua valenciana?

Pot ser possible el binomi falles i cançó?

Les falles són una manifestació cultural de caràcter popular com ho és la cançó, per tant no es estrany que els dos, falles i cançó, s'hagin barrejat per a contribuir a la popularització, normalització i reivindicació de la tradició folklòrica en llengua valenciana. Tot això gràcies a la contribució d'Els Pavesos.

Aquest grup va nàixer a València a principi dels anys 70 en la Falla Corretgeria, quan un grup de fallers liderat per Joan Monleón i Merxe Banyuls començà a recuperar, cantar i representar cançons tradicionals populars als seus amics, encara que prompte van transcendir l'entorn faller.

El Cabanyal

Hi ha en el Cabanyal

Una casa que fa cantonet.

La xica d'allí festejava

Amb un xic foraster.

I ara s'ha sabut

Que la xica molt grossa s'ha fet.

I és que l'han fotut

I la xica va tindre un xiquet.

En la música d'Els Pavesos podem trobar la recuperació de tot un repertori popular en llengua valenciana, llengua que havia estat perseguida. Amb una intenció molt clara, com va dir Monleón: “Nosaltres no creem, posem d'actualitat allò perdut. La gent s'hi sent identificada i, al mateix temps, creem un sentiment de nacionalisme valencià”.

La seva reivindicació la van fer d'una manera molt especial, la van vestir de plomes, disfresses, pallassades, travestisme...van aconseguir una transgressió també escènica. La seva posada en escena era tot un espectacle.

Com diu Joan Fuster: “Els Pavesos han sabut connectar amb una vena de tradició jocunda, vulgar de cap a cap, que anava perdent-se

entre la nostra gent i l'han revitalitzada a un nivell inèdit... Han rescatat lletres "descarades" que pertanyien a un passat recent".

A més a més de la recuperació i revitalització de la cançó popular a Els Pavesos li devem la inestimable i sorprenent contribució del món faller a la Nova Cançó al País Valencià.

Lluís el Sifoner

Lluís Forner i Pérez-Costa, més conegut com a Lluís el Sifoner, comença a cantar a l'any 1973 amb el grup de folk Crit i Cant, poc després el grup desapareix i el continua en solitari.

En el seu primer període fa cançons de humor, de crítica, de recuperació de la identitat valenciana.

Som

Som valencians, som valencians

Un poble ple de llum i cants

País Valencià és un crit al vent

Ple de força i llibertat

Un gran somriure s'ha esclatat a les muntanyes

Valencians

Naix el dia nou que hem fet lluitant

Per la nostra identitat

Va esgarrant l'aire

La Senyera amb quatre barres

Valencians

El poble unit no és vençut mai

Per la força ni l'engany...

Com podem observar, la lletra d'aquesta cançó és una lletra d'autoafirmació nacionalista, fent al·lusió a la bandera quadribarrada.

En aquest primer període va lluitar per la recuperació de la llengua, va ser l'impulsor de l'Escola Valenciana. Ell, animava als immigrants a adoptar també el valencià, sense per això abandonar la seva llengua materna.

Però va fer un gir ideològic, gir que li va fer col·laborar amb Amadeu Fabregat en la llista de paraules catalanes "prohibides" en RTVV i degut a aquesta col·laboració va rebre el rebuig de la comunitat intel·lectual valenciana, i com a conseqüència d'aquest rebuig va fer un llarg parèntesi en la seva carrera musical.

Ara després de molts anys, centrat en la docència i la investigació filològica torna amb *Cançons al riurau*, projecte en que barreja poemes d'autors com Vicent Andrés Estellés o María Ibars amb els textos més coneguts de les cançons tradicionals dedicades al riurau i a la pansa.

La Nova Cançó a la resta d'Espanya

L'impuls que la Nova Cançó havia agafat a Catalunya es va escampar per tot l'Estat uns anys després. Va ser la influència d'aquests joves catalans la que va ajudar a molts cantautors i grups de tot l'Estat, a decidir-se a agafar una guitarra i sortir a un escenari.

Grups com "Ez Dok Amairu" al País Basc, "Voces Ceibes" a Galicia, "Manifiesto Canción del Sur" a Andalusia , "Canción del Pueblo" a Madrid, "Nueva Canción Canaria" a les Illes Canàries, "Nueva Canción Aragonesa", a Aragón ... , van unir les seves veus i les seves voluntats per aconseguir ser lliures i recuperar una identitat que se'ls havia llevat.

“La gent va cantar i cantant es va entendre. Serrat ja era conegut a mig món. Els catalans triomfaven a Madrid. La gent se sabia les cançons sense saber ben bé què deien. Els andalusos omplien el Romea, els bascos eren molt estimats a Catalunya i tothom sabia els problemes d'Aragó gràcies a Labordeta”, escriu Rafael Vallbona, i penso que aquesta és una bona descripció del que estava passant.

En una època tan difícil la cançó d'autor, la cançó protesta, va actuar de vincle de comunicació i coneixement entre les diferents realitats culturals de cada poble de l'Estat.

Ez Dok Amairu

En una societat basca castigada per la dictadura franquista, tant políticament com culturalment, sorgeix, dins de la nova cançó basca, Ez Dok Amairu, un moviment d'avantguarda que té com a objectiu recuperar i revitalitzar la cultura i la llengua basques, tan castigades en aquest moment.

El grup va lluitar per renovar i revitalitzar una cultura i un llenguatge ofès per l'opressió de la dictadura, acostant-los a la gent a través de festivals en els quals la cançó era un vehicle d'expressió d'una identitat reprimida. El seu treball va ajudar a crear una consciència nacionalista, denunciar les injustícies i restablir l'esperança a la gent.

Va ser Jorge Oteiza qui va batejar el grup amb referència a un conte popular "San Martín arotza"(San Martin Fuster) que va acabar amb aquesta frase: Ez dok amairu (no hi ha tretze).

Creat per vuit artistes, va arribar a tenir vint cantants, creadors i intèrprets: Lourdes Iriondo, Mikel Laboa, Julián Lekuona, Benito

Lertxundi, Xabier Lete, Joxanton Arza, Jesús Arza, Luis Bandrés, Jean Paul Harregui, Koldo Antero, Itziar Maritxalar, Maite Aizkorreta, María José Fernández Etxabe, Kepa Garbizu, José Luis Treku, Karmelo Arren, Iñaki Maritxalar, José M. Zavala, Maite Cousillas, Marisa Ulla, Nekane Oiarbide i José Angel Irigaray.

Hi va haver una primera etapa en el grup en què es va sentir la influència de dos pioners de la nova cançó basca: el sacerdot Nemesio Etxaniz, que va dur a terme una gran tasca de recopilació de cançons tradicionals, i Mixel Labegerie, autor de cançons de resistència davant la repressió. La preocupació fonamental era crear i mai traduir o oferir versions de cançons estrangeres.

En 1970 Ez Dok Amairu va prendre un segon i decidí pas presentant l'espectacle Baga, biga, Higa Sentikaria a través del qual, a més de recuperar la identitat basca i nacionalista, van treballar intensament per donar a conèixer la cançó tradicional basca i obres poètiques musicalitzades per artistes contemporanis, així com recuperar instruments musicals propis.

Ez Dok Amairu es va dissoldre en 1972, però tothom deu alguna cosa a aquesta nova cançó basca i als seus representants, joves amb ideals, que una vegada van sortir amb la guitarra a la mà i van despertar un poble.

Voces Ceibes

Després del recital de Raimon a la residència d'estudiants de la Universitat de Santiago de Compostela al maig de 1967, un grup d'estudiants, acompanyats per diversos poetes, van decidir cantar en públic les cançons que havien compost en gallec, tal com van fer els components de la Nova Cançó, amb l'objectiu de recuperar la identitat del poble gallec. Aquest grup d'estudiants van crear Voces Ceibes (veus lliures).

Músics i cantants com Benedicto, Vicente Araguas, Xavier González del Valle, Xerardo Moscoso, Guillermo Rojo, Xoan Rubia, Miro Casabella o Bibiano formaven part d'aquest col·lectiu.

Des del principi, troben en els seus temes un contingut clarament social. Tenien la intenció de cantar els problemes de la seva terra gallega (el camp, la immigració, la inculturació, etc.) en el seu propi idioma. En definitiva: crear una nova cançó gallega, com passava a Catalunya, el país Basc i Castella.

Però com en aquests llocs, també des del principi, es van dedicar a musicar poetes de la seva terra. Poemes de Curros Enríquez, Rosalía de Castro, Manuel María Fernández Teixeiro, Alvaro Cunqueiro, Celso Emilio Ferreiro, Ramón Cabanillas, Luis Pimentel, etc., van passar per les seves veus.

Al final del 1974, el col·lectiu va decidir dissoldre's per iniciar el "Movemento popular da Canción Galega" on, des d'una perspectiva més àmplia, es pretén donar cabuda a artistes de diferents sensibilitats.

Manifiesto Canción del Sur

Carlos Cano

El Manifiesto Canción del Sur va ser un moviment cultural i musical, nascut a Granada el 1968, dins del corrent més ampli de la cançó protesta que, en aquells anys, es va desenvolupar àmpliament en tota Espanya i Amèrica Llatina.

El manifest va ser un intent de reivindicar la poesia com a defensa *contra la resignació i l'avorriment*, contra la moral establerta, contra *la dictadura franquista i, en certa manera, contra el discurs clandestí, teòric i ideològic, d'una esquerra que certament és coherent i combativa però, ateses les circumstàncies, molt dividides i mal organitzades*. Per tant, és un moviment de fort caràcter polític.

La idea era reunir a un grup d'intèrprets i autors que fessin una cançó social, realista i popular, íntimament andalusa i àmpliament universal. L'impulsor del manifest va ser el poeta granadí Juan de Loxa que, des de 1967, va dirigir a la ràdio popular de Granada, " Poesia 70" un programa que havia nascut per recollir, expressar i difondre el treball dels joves poetes inconformistes que, en aquell moment, van iniciar la seva activitat literària a Granada.

De Loxa va manifestar una veritable obsessió per crear un moviment de cançó protesta amb arrels purament andaluses, tal com s'estava fent a Catalunya o al País Basc, i de fet el seu desenvolupament va coincidir temporalment amb el de la Nova Cançó i Ez Dok Amairu.

Va ser Juan de Loxa, qui va convèncer a Carlos Cano de cantar els seus poemes, i de fer-ho amb sons andalusos, i el va animar a realitzar el seu primer recital a la casa de Las *Américas* de Granada, ja el 1968. En el mateix lloc i època, el jiennense Antonio Mata també va actuar. Els tres, (Cano, de Loxa i Mata) van decidir escriure el *Manifiesto Canción del Sur* , i van demanar la incorporació al projecte de tots els que es sentissin identificats i tinguessin alguna cosa a aportar.

Ràpidament es van unir al manifest joves estudiants, com el duo "Clavos" (format per Justo Navarro i Carlos Rosales), Juan Titos, el grup "Principio y Fin" o Pascual Pérez de Chaparro. Entre 1969 i 1970, el programa de Loxa va donar a conèixer els objectius del manifest i les cançons dels seus membres. Gràcies a això, nous cantautors es van incorporar, alguns d'ells clau per al desenvolupament del moviment, com Esteban Valdivieso o Nande Ferrer. La seva presència en el manifest li va donar una major capacitat per musicalitzar la poesia contemporània. Nande va

abandonar el manifest el 1972, traslladant-se a Irlanda, però Valdivieso va continuar fins al final del moviment.

Durant aquest període, els cantants José María Ageí, Francisco del Pino, Ignacio Tinaud, Miguel Ángel González i Raúl Alcover també es van unir al manifest. D'aquests, els dos últims serien els més significatius. González, amb el seu tractament de l'obra de Miguel Hernández, *Elegía a Ramón Sijé* (composta abans de que Serrat fes la seva versió) i el poema del *Cante Jondo* de Federico García Lorca.

La internacionalització del moviment va sorgir de la mà de Carlos Cano, el 14 de desembre de 1972 quan, juntament amb Enrique Morente, va participar en un polititzat tribut a Federico García Lorca a París, defensant expressament el paper del manifest com a moviment andalús, social i cultural.

El moviment es va dissoldre a principis de 1976.

Canción del Pueblo

Elisa Serna

En 1967 es va fundar un important col·lectiu per al desenvolupament de la cançó d'autor en castellà, "Canción del Pueblo".

Va néixer amb la intenció de crear una cançó que parlés de les preocupacions de la gent, una cançó que fos realment popular. D'aquí el seu nom, inspirat en la cançó popular del moviment nord-americà People's Song.

La seva motivació era similar a la dels Setze Jutges, Ez Dok Amairu, Voces Ceibes, Manifiesto del Sur... Volien difondre la poesia en castellà i oposar-se al règim, fer una cançó que testimoniés els problemes d'una societat amb falta de llibertat.

Alguns dels seus integrants van ser Adolfo Celdrán, Hilario Camacho, Elisa Serna... i amb ells, des del principi, el periodista Antonio Gómez...

Encara que en Canción del Pueblo el problema del folklore no era tan urgent, ja que havia nascut en un entorn totalment urbà, alguns dels seus membres, com Elisa Serna, utilitzen el folklore espanyol per fer les seves cançons.

Durant aquests anys, altres cantants arribarien a Madrid, com Rosa i Julia León, l'asturià Victor Manuel, que va començar com a cantautor de cançons populars asturianes, l'extremenya Pablo Guerrero, amb una poesia tendra, però compromesa amb la societat al mateix temps, i Luis Pastor, conegut com la veu del barri.

Nueva Canción Canaria

Los Sabandeños

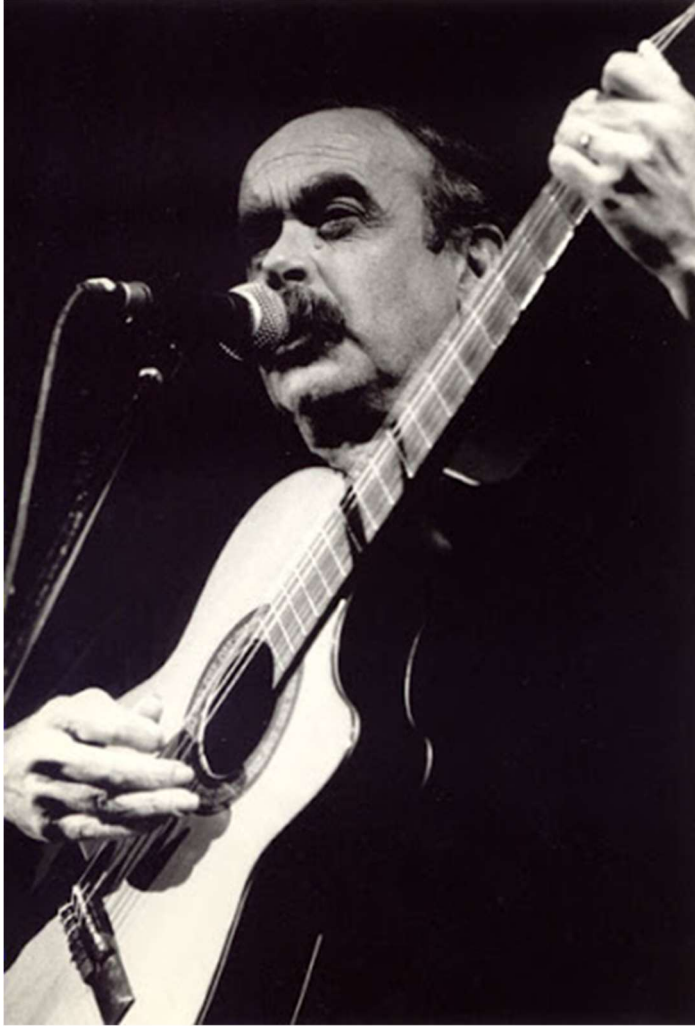
És en els anys 60 quan una nova cançó canària comença a emergir amb dues intencions: recuperar la identitat cultural de les illes i expressar una denúncia de la realitat i dels problemes del poble canari.

Formen part d'aquest moviment els Sabandeños, un grup d'estudiants que volia recuperar les cançons de l'autèntic folklore canari, gairebé oblidades i estendre-les per tot l'arxipèlag.

Paral·lelament a els Sabandeños, els Gofiones van realitzar una obra de recuperació i interpretació del folklore canari, en una línia similar a la d'altres grups com los Sancochos o los Chincanayros.

Durant la dècada dels anys 70, va emergir un moviment poètic i musical de caràcter social, molt similar al dels anomenats cantautors a nivell nacional. El seu origen va ser la Universitat de la Laguna amb l'organització dels anomenats "recitals de poemes i cançons". Aquest grup aglutinava artistes joves com Juan Carlos Senante i grups com Taburiente.

Nueva Canción Aragonesa

Jose Antonio Labordeta

Va ser un moviment de cançó d'autor i folk englobat en els moviments regionalistes aragonesos que pretenia parlar a la resta de l'Estat dels problemes de la terra d'Aragó.

Integrat per Joaquín Carbonell, Tomás Bosque, la Bullonera... i José Antonio Labordeta que és el veritable iniciador d'aquest moviment.

«Hasta el 6 de marzo de 1973 muchas cosas había ocurrido en Aragón [...] Un pueblo al que sólo quedaba la palabra estaba reducido al silencio; no el silencio como forma de resistencia pasiva, sino el silencio de los mudos...” van escriure Juan J. Vázquez i Luis M. Ballabriga

Però el 6 de març de 1973, en la celebració de la "I Setmana de la Cultura Aragonesa", en el Col·legi Major Universitari Pignatelli, es van realitzar esdeveniments culturals sobre diverses matèries, i potser l'acte més popular i el que va tindre una major assistència fos el de la cançó. Van actuar Carbonell, Labordeta, la Bullonera, Renaxer i Tomás Bosque. I no es equivoquem si afirmem que la nova cançó aragonesa sorgeix en aquest acte. Cançó que té com objectius oferir a través de la música la seva interpretació de la situació cultural aragonesa i al mateix temps oferir una resposta col·lectiva dels cantants a aquests problemes, és a dir, fer un vincle entre cançó i poble.

Conclusió

La nostra intenció ha sigut intentar apropar-nos al naixement, evolució i rellevància del moviment Nova Cançó, en un moment històric de canvi social i cultural dins de la dictadura franquista que patia l'estat espanyol.

Tenint en compte aquesta premissa, podem extreure algunes conclusions.

La "nova Cançó" és un moviment cultural que va néixer a finals dels anys cinquanta als Països de parla catalana a partir dels Setze Jutges, amb l'objectiu de reivindicar i enfortir la llengua i la cultura catalana que estava molt castigada des del final de la guerra civil per la repressió establerta pel franquisme.

Aquesta reivindicació cultural travessarà les fronteres catalanes per convertir-se en la bandera de la reivindicació cultural a la resta de l'estat espanyol, consolidant una "cançó protesta" fins ara impensable.

Cadascun dels cantautors i grups musicals que van sorgint a la resta de l'Estat, s'adaptarà a la situació concreta del seu territori amb unes lletres molt simbòliques i metafòriques per tal de poder superar la censura. Es convertiran en la veu d'un poble al que es vol silenciar, però que es nega a ser silenciat.

Veü i música, poesia i paraula, es convertiran en eixa arma cargada de futur que arribarà a un gran nombre de persones que necessitava saber que encara hi havia esperança en un demà en què les llibertats individuals i col.lectives fossin reconegudes.

Annex

Cronologia

1957

Conferència de Josep Maria Espinàs a Barcelona, "*Georges Brassens, trobador del nostre temps*", que il·lustra amb algunes cançons traduïdes.

1958

Es publica el disc "*Las hermanas Serrano cantan sus éxitos internacionales en catalán*".

1959

El popular Josep Guardiola enregistra en català la cançó guanyadora del Festival de San Remo "*Ciao, ciao, bambina*".

Lluís Serrahima publica a la revista "Germinàbit" un article, *Ens calen cançons d'ara*, que, anys després, serà considerat el manifest fundacional del moviment de la nova cançó.

Fundació de la revista Serra d'Or.

1960

El Club Internacional del Disco de Madrid regala als seus subscriptors un disc d'Emili Vendrell amb cançons populars catalanes.

1961

El mes de febrer, en el Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, Miquel Porter, Josep Maria Espinàs i Remei Margarit, ofereixen les primeres actuacions públiques.

En maig naix EDIGSA, un segell al servei exclusiu de la cançó catalana.

En setembre, en els locals del Centro de Influencia Femenina de Barcelona, en un recital denominat *La Poesia de la Nova Cançó*, apareix per primera vegada el qualificatiu que serà acceptat com a nom del moviment.

A finals del 1961, Espinàs, Porter i Margarit constitueixen el grup *Els Setze Jutges*.

1962

Delfí Abella i Francesc Pi de la Serra, s'incorporen als Setze Jutges.

1963

El mes de setembre la cançó "*Se'n va anar*", guanya el primer premi de la "Canción Mediterránea" interpretada per Raimon i Salomé. La victòria d'aquella cançó va ser un acte vindicatiu de la llengua catalana.

També l'any 1963, Salvador Escamilla guanyà el primer premi del "Festival de la Cançó Catalana" a la Selva del Camp amb la cançó "*Mallorca, feliç encara*". És la primera vegada que apareix el nom de Mallorca a la "cançó".

Edigsa presenta la col.lecció "Discoteca Literària" on Francesc de B. Moll enregistra poemes de Joan Alcover i Salvador Espriu dóna veu a Bartomeu Rosselló-Pòrcel.

Els setze jutges fan l'actuació centenària i s'incorporen Xavier Elies i Enric Barbat.

1964

A començaments d'any s'incorpora a Els Setze Jutges Maria del Carme Girau, just tres mesos després d'haver-ho fet Guillermina Motta.

Naix Radioscope a ràdio Barcelona amb Salvador Escamilla.

Es crea un nou segell discogràfic, Concèntric.

Els dos primers discs del nou segell seran del manacorí Guillem d'Efak que tindrà una acollida exitosa i obtindrà el primer premi del Trofeu Sant Jordi, amb la cançó "*Plou i fa sol*".

Apareixen els primers grups (Els 4 Gats, Els 4 Z, Els Tres Tambors, Els Xerracs...) i els primers duets (Duo Ausona, Pau i Jordi, Els Dos...).

A Mallorca apareixen Queta i Teo dirigits per son pare, Nicolau Pizà. De la mà d'aquest i de Pau Valls, President de les Joventuts Musicals, i amb el suport de Joan Casals, director de l'Hotel Jaume I,

s'organitzen recitals de cançó catalana amb tal èxit que, l'any següent, es realitzaran els "Festivals de la Cançó", a la terrassa de l'hotel, primer, i al pati d'armes del Castell de Bellver del 1966 al 1968. Hi actuarien (juntament a Raimon, Serrat) els mallorquins Aina Planes, Esperança Ensenyat, Antoni Parera, Toni Obrador, Queta i Teo, Miquelina Lladó, Els Valldemossa, Joan Ramon Bonet, Maria del Mar Bonet, Guillem d'Efak i Els 4 d'Assís.

El règim franquista commemora el "1939- 1964, 25 años de paz". Raimon canta: De vegades la pau no és més que por; De vegades la pau fa gust de mort.

1965

Guillem d'Efak, amb Jaume Vidal Alcover, obrirà al carrer Tusset de Barcelona un "pub", La cova del Drac. Allà es presentaran els primers espectacles de "cafè-teatre" i actuacions de cantants, entre altres, cantaran a La cova els germans Bonet.

Juntament amb Martí Llauredó i Maria Amèlia Pedrerol, s'incorporen a Els Setze Jutges Joan Ramon Bonet i Joan Manuel Serrat.

Serrat serà el primer cantant que formarà part de les llistes més venudes de l'estat espanyol amb la seva "*Cançó de matinada*".

1966

Raimon canta a l'Olympia de París.

1967

Se celebra a Barcelona l'últim "Festival de la Canción Mediterránea".

Lluís Llach i Ovidi Montllor canten per primera vegada en públic.

A finals de 1967 es tanca el grup de Els setze jutges amb la incorporació de Maria del Mar Bonet, Rafel Subirachs i Lluís Llach. Els tres són presentats el mes de desembre al Palau de la Música Catalana en un festival anunciat com "La Novíssima Cançó".

1968

Joan Manuel Serrat és designat per representar Espanya a Eurovisió. Serrat publica un article negant-se a cantar a Londres, si no és en català, i és substituït per la madrilenya Massiel.

Els antics components de Els setze jutges deixen d'esmentar la pertinença al grup en els enregistraments que fan a partir d'aquest any.

1969

Publicació del llibre de Manuel Vázquez Montalbán "Antología de la Nova Cançó Catalana".

Naixement del grup La Trinca.

Salomé guanyarà el Festival Internacional de Sopot, a Polònia, amb una cançó catalana.

Guillermina Motta acudirà, en representació espanyola, a diversos concursos utilitzant indistintament el castellà i el català.

1970

Aparició de Diòptria, primer elapé de Pau Riba.

Primeres prohibicions dels concerts de Lluís Llach.

1971

Primera edició de les Sis hores de Canet.

Discurs de Pau Casals davant l'ONU donant a conèixer el cas català.

1973

Actuació de Lluís Llach a l'Olympia de París.

Dissolució de la discogràfica Concèntric.

1975

Maria del Mar Bonet canta, a l'Olympia de París, "Abril", una cançó dedicada a José Afonso, cantant portugués que serví com a sant i senya per a la revolta democràtica del seu país, l'anomenada revolució dels clavells.

Històric recital de Raimon al Palau d'Esports de Barcelona.

El 20 de novembre mor Francisco Franco.

1976

El mes de gener de 1976, Lluís Llach omplirà durant tres nits el Palau d'Esports de Barcelona. El crit, unànime, del públic, recollit en el disc del recital, és "llibertat, amnistia i estatut d'autonomia!".

Dos mesos després Raimon omplirà el Palau d'Esports de Madrid.

Els anys vuitanta

Es presenta un futur incert. Els enregistraments no gaudien de l'acollida d'abans. Només Llach omplia grans auditoris. Els recitals minven; el públic també. Els cantants no arriben a les llistes d'èxit, tret d'alguna excepció, com Maria del Mar Bonet (Anells d'aigua i Gavines i dragons), Lluís Llach (gran concert al Camp Nou), Marina Rossell (Barca del temps).

Aquest fenomen no era exclusiu de Catalunya. Encara que alguns autors equiparessin la crisi dels cantautors catalans a l'inici de la transició política espanyola cap a la democràcia, es tractava d'un fenomen mundial. La mateixa situació patien els cantants de la nova cançó francesa (Ferré, Brassens, Ferrat, Brel...) o la nord-americana (Baez, Dylan, Seeger, Cash...).

Els anys noranta

La dècada dels anys noranta ha obert noves perspectives i ha consolidat la cançó catalana en el terreny del rock. Els èxits acompanyen nombrosos grups: Laxe'n Busto, Elèctrica Dharma, Sangtraït, Els Pets, Sau, Sopa de Cabra... que confirmen la demanda d'un públic nou: els fills dels qui acudíem als recitals de la "nova cançó".

La cançó popular catalana d'avui és el rock; una cançó dels més joves, amb unes lletres que, en general, expressen optimisme, lletres

que contenen històries d'amors i desamors, crítiques a la societat i una aposta clara pel futur que es vol.

Bibliografia

LLUCH I GIRBES, Enric (2017): *Paco Muñoz, l'home de la guitarra*, Edicions del Bullent. Col.lecció Cavallet de mar.

MANSANET, Victor (2010): *Al Tall, música per a un poble*, Barcelona, Bromera actual.

MESEGUER, Lluís (2018): *La Nova Cançó. Estudis de literatura i música*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

SOLDEVILA, Llorenç (1993): *La Nova Cançó (1958-1987). Balanç d'una acció cultural*, Argentona, l'Aixernador.

VALLBONA, Rafael (2005): *Els nens (i les nenes) del rock*. Edicions 62. Barcelona.

VÁZQUEZ MONTALBÁN, Manuel (1968): *Antología de la Nova Cançó catalana*, Barcelona, Ediciones de Cultura Popular.

VILARNAU, Joaquim (2007): *La Nova Cançó 1965-1982*, Barcelona, Distribuit per Avui.

Audiovisuals:

Cançó per a tu (2018). Pel.lícula. Direcció: Oriol Ferrer. Guió: Marta Grau i Pau Calpe. <https://www.ccma.cat/tv3/alcarta/pellicules/canco-per-a-tu/video/5843273/>

Canet Rock 1975 (1976). Documental. Direcció: Francesc Bellmunt. Guió: Àngel Casas.

<https://www.youtube.com/watch?v=riYwamq9cs>

La Nova Cançó (1976). Documental. Direcció: Francesc Bellmunt. Guió: Francesc Bellmunt, Àngel Casas.

<https://www.youtube.com/watch?v=wcGAlJs68ms>

Lluís el Sifoner, un documental de tres pams i mig. Documental. Guió i Direcció: Ximo Guardiola.

<https://www.youtube.com/watch?v=SEXtBIVtkcc>

Monle, Món, Monleón (2019). Documental. Direcció: Àngel Martínez. Guió: Carles Gámez.

<https://www.ccma.cat/tv3/el-documental/>

Ovidi per Ovidi. (2015). Documental. Direcció: Jordi Lara i Ramón Millà. Guió: Jordi Lara.

<https://www.ccma.cat/tv3/ovid-per-ovid/especial/970/>

Sempre Al Tall. Documental. Direcció: José Pitarch. Guió: José Pitarch i Rosa Roig.

http://mediauni.uv.es/uvtv/tv_detalle/?Evento_ID=4478

Webgrafia:

Alejandro Álamo Sanabria, Nueva Canción Canaria, Alegando Magazine (4 de junio de 2018):

<https://alegando.com/nueva-cancion-canaria/>

Archivos Historia:

<https://archivoshistoria.com/la-cancion-protesta-en-el-franquismo/>

Archivo de la transición: <https://archivodelatransicion.es/archivo-musica/archivo-musica-pais-valencia>

Biblioteca virtual Miguel de Cervantes:

http://www.cervantesvirtual.com/portales/al_tall/historia/

El País- (Jordi García Soler: Salvador Escamilla, altavoz de la Nova cançó desde la radio, 31 de marzo de 2008):

https://elpais.com/autor/jordi_garcia_soler/a/

Els setze Jutges- Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure:

https://ca.wikipedia.org/wiki/Els_Setze_Jutges

Ez Dok Amairu- Aunamendi Eusko Ikaskuntza:

<http://aunamendi.eusko-ikaskuntza.eus/es/ez-dok-amairu/ar-43522>

Fernando Lucini, Voces Ceibes (13 de septiembre de 2015):

<http://fernandolucini.blogspot.com/2015/09/desde-mi-atalaya-con-voces-ceibes-de.html>

Fernando Lucini, La nueva Canción Popular aragonesa (15 de enero de 2016): <http://fernandolucini.blogspot.com/2016/01/la-nueva-cancion-popular-aragonesa-i.html>

Folklore canario- Gran Enciclopedia Virtual Islas Canarias:

https://www.gevic.net/info/contenidos/mostrar_contenidos.php?idcat=26&idcap=285&idcon=2109

Gustavo Sierra Fernández, nueva Canción castellana (18 de febrero de 2009): <https://albokari2.wordpress.com/tag/nueva-cancion-castellana/>

José C. Cárdenas, Voces Ceibes (22 de octubre de 2012):
<http://cancionypoema.blogspot.com/2012/10/el-colectivo-voces-ceibes-y-los-poetas.html>

La Nova Cançó catalana, un movimiento contra el franquismo (10 de marzo de 2016):
<https://blogs.helsinki.fi/literaturaguerracivil16/2016/10/03/la-nova-canço-catalana-un-movimiento-contra-el-franquismo/>

La Palabra más nuestra (20 de enero de 2014):
<http://lapalabramasnuestra.blogspot.com/2014/01/cancion-reivindicativa-y-social-en-la.html>

La Vanguardia- (Redacción 02/03/2017):
<https://www.lavanguardia.com/vida/20170302/42475915620/elisa-serna-y-julia-leon-Party-50-Years-of-Song-People-with-recital.html>

Manifiesto Canción del Sur- Wikipedia, la enciclopedia libre:
https://es.wikipedia.org/wiki/Manifiesto_Canci%C3%B3n_del_Sur

Muvim (Museu de la Il.lustració i de la Modernitat):
<http://www.muvim.es/va/pagina/fons-documentals>

Nova Cançó- Enciclopedia catalana:
<https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0046470.xml>

Nova Cançó - Enciclopedia d'Eivissa i Formentera:

<http://www.eeif.es/veus/Nova-Can%C3%A7%C3%B3/>

Nova Cançó- Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure:

https://ca.wikipedia.org/wiki/Nova_Can%C3%A7%C3%B3

Paco Muñoz- Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure:

https://ca.wikipedia.org/wiki/Paco_Mu%C3%B1oz

Racó Català: <https://www.racocatala.cat/forums/fil/77882/la-reparicio-de-lluis-sifoner>

Txaro Cárdenas, Nueva Canción Vasca , Moon magazine (1 diciembre 2011):

<https://www.moonmagazine.info/nueva-cancion-vasca-ez-dok-amairu/>

Wikia Infodiaroweb-Cultura:

https://infodiaroweb.fandom.com/es/wiki/Manifiesto_Canci%C3%B3n_del_Sur

Xavier Aliaga, Els Pavesos: La Nova Cançó fallera (22 de març de 2011):

<https://xavieraliaga.cat/2011/03/els-pavesos-la-nova-canço-fallera.html>